

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМ КОМПЛЕКСОМ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

©2017 КУРГАНСЬКА М. К.

УДК 338.22

Курганська М. К. Дослідження факторів впливу на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону

У роботі досліджено фактори впливу на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону. Зазначено, що означений комплекс має свою історію, особливості та потужний виробничий потенціал. Але на його фінансово-економічне становище негативно вплинули недостатній розвиток виробничої бази, неефективне використання матеріальних ресурсів, відсутність дійових програм енерго- та ресурсозбереження, низький рівень інноваційної діяльності будівельних підприємств. Для визначення факторів впливу на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону проаналізовано діяльність 11 будівельних компаній-лідерів за 2011–2015 рр., чий вид економічної діяльності належить до класу 45.21 «Загальнобудівельні роботи». Зроблено висновок, що прибутки компаній могли бути значно більшими, якби їх менеджмент більше уваги приділяв антикризовому фінансовому управлінню. Виокремлено фактори, які дозволяють визначити можливі негативні явища для підприємств будівельного комплексу регіону. Визначено основні стратегічні напрями антикризового управління будівельним комплексом Харківського регіону.

Ключові слова: антикризове управління, фактори впливу, будівельний комплекс, регіон.

Табл.: 3. **Бібл.:** 10.

Курганська Марина Костянтинівна – викладач Житлово-комунального коледжу Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова (вул. Шевченка, 233-а, Харків, 61033, Україна)

E-mail: jkt45@ukr.net

УДК 338.22

Курганская М. К. Исследование факторов влияния на антикризисное управление строительным комплексом Харьковского региона

В работе исследованы факторы влияния на антикризисное управление строительным комплексом Харьковского региона. Отмечено, что указанный строительный комплекс имеет свою историю, особенности и мощный производственный потенциал. Но на его финансово-экономическое положение негативно повлияли недостаточное развитие производственной базы, неэффективное использование материальных ресурсов, отсутствие действующих программ энерго- и ресурсосбережения, низкий уровень инновационной деятельности строительных предприятий. Для определения факторов влияния на антикризисное управление строительным комплексом Харьковского региона проанализирована деятельность 11 строительных компаний-лидеров за 2011–2015 рр., чей вид экономической деятельности относится к классу 45.21 «Общестроительные работы». Сделан вывод о том, что прибыли компаний могли бы быть значительно больше, если бы их менеджмент больше внимания уделял антикризисному финансовому управлению. Выделены факторы, которые позволяют определить возможные негативные явления для предприятий строительного комплекса региона. Определены основные стратегические направления антикризисного управления строительным комплексом Харьковского региона.

Ключевые слова: антикризисное управление, факторы влияния, строительный комплекс, регион.

Табл.: 3. **Библ.:** 10.

Курганская Марина Константиновна – преподаватель Жилищно-коммунального колледжа Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова (ул. Шевченко, 233-а, Харьков, 61033, Украина)

E-mail: jkt45@ukr.net

UDC 338.22

Kurhanska M. K. A Research on the Factors, Influencing the Anti-Crisis Management of the Building Complex of Kharkiv Region

The publication researches the factors influencing the anti-crisis management of the building complex of Kharkiv region. It is noted that the mentioned building complex has its own history, features, and a powerful production potential. But its financial-economic situation was negatively influenced by insufficient development of production base, inefficient use of material resources, lack of effective energy and resource saving programs, low level of innovation activity of construction enterprises. To determine the factors, influencing the anti-crisis management of the construction complex of Kharkiv region, the author analyzed activities of 11 construction companies-leaders for 2011-2015, with the type of economic activity as defined by the class 45.21 «General construction works». It has been concluded that the companies' profits could be much higher if their management pays more attention to the anti-crisis financial management. The factors which allow to define possible negative phenomena for the enterprises of building complex of the region have been allocated. The main strategic directions of the anti-crisis management of the building complex of Kharkiv region have been defined.

Keywords: anti-crisis management, factors of influence, building complex, region.

Tbl.: 3. **Bibl.:** 10.

Kurhanska Maryna K. – Lecturer of the Housing and Communal College of O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (233-a Shevchenko Str., Kharkiv, 61033, Ukraine)

E-mail: jkt45@ukr.net

Ринкові механізми функціонування економіки будь-якої держави мають циклічний характер. Забезпечення стійкого економічного зростання економіки України неможливе без організації протидії кризовим явищам і впровадження в практику антикризового управління. Будівельна галузь України загалом неодноразово опинялася у складній ситуації у період кризи, тому і значна кількість будівельних підприємств теж опинялася у кризовому стані. Отже, сьогодні анти-

кризове управління стає одним із найзатребуваніших напрямків управлінської діяльності.

Входження України в ринкові умови господарювання на початку 90 -х років минулого сторіччя переконливо довело, що чекати настання чергової, циклічної кризи не було необхідності, оскільки вона майже одразу наздогнала нашу економіку через вплив багатьох чинників, у тому числі невідповідності та невміння передбачати та попереджати руйнуючий вплив криз на макро- і мікроекономіку [1].

Будівельний комплекс Харківського регіону має свою історію, особливості та потужний виробничий потенціал. Але на його фінансово-економічне становище негативно вплинули недостатній розвиток виробничої бази, неефективне використання матеріальних ресурсів, відсутність дійових програм енерго- та ресурсозбереження, низький рівень інноваційної діяльності будівельних підприємств. Для забезпечення ефективних антикризових дій необхідно мати уявлення про ймовірний майбутній стан зовнішнього та внутрішнього середовища, у якому існують будівельні підприємства, та інформацію щодо факторів впливу на антикризове управління будівельним комплексом.

Питанням антикризового управління підприємствами, зокрема підприємствами будівництва, завжди приділялася значна увага провідних вчених-економістів. Серед них: Л. Гнилицька [2], П. Атамас [3], Л. Лігоненко [4], Н. Слободян [5] та ін. Але питання, пов'язані з визначенням факторів впливу на антикризове управління регіональним будівельним комплексом, не були достатньо опрацьовані, що й обумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є дослідження факторів впливу на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону.

За останні роки будівельний комплекс України пережив як спад, так і подальший розвиток, сформувавши у кожному регіоні те чи інше локальне конкурентне середовище. Показники будівельного сектора вітчизняної економіки під час кризи знижувалися випереджаючими темпами у порівнянні із загальними макроекономічними показниками.

Основними завданнями антикризового управління на будівельному підприємстві є:

- ✦ попередня діагностика причин виникнення кризових ситуацій;
- ✦ аналіз зовнішнього середовища і потенціалу конкурентних переваг підприємства для вибору стратегії розвитку;
- ✦ бізнес-планування підвищення конкурентних переваг та фінансового оздоровлення підприємства;
- ✦ розробка заходів фінансового оздоровлення;
- ✦ реалізація програм антикризового управління та контроль за їх проведенням.

Антикризове управління проводиться за такими напрямками [6]:

- ✦ виділення пріоритетних підходів у господарській діяльності, тобто своєрідних пунктів зростання, які сприяють підвищенню ділової активності;
- ✦ обґрунтоване прогнозування ресурсного забезпечення;
- ✦ визначення якісних і кількісних критеріїв оцінки проведеної роботи, а також можливості внесення коректив у дії, впроваджені на підприємствах.

Існує тісний зв'язок кризи та ризиків. Фактори ризику, які характерні для підприємств будівельної галузі, слід розглядати у такий площині:

- ✦ специфіка ринку підрядних робіт;
- ✦ специфіка будівельної продукції;
- ✦ специфіка будівельного виробництва;
- ✦ специфіка бізнес-процесів;
- ✦ специфіка конкуренції будівельної продукції.

Система антикризового управління будівельним комплексом на рівні країни або регіону складається з таких функціональних елементів: постійного моніторингу ефективності управління рішень; відстеження тенденцій зміни об'єкта; прогнозування та планування; координація й організація виконання управлінських рішень; облік і контроль досягнення результатів; прийняття дієвих заходів щодо досягнення поставлених цілей.

Рівень розвитку будівельного комплексу регіону дає уявлення про рівень життя населення та стан економіки регіону в цілому. Сьогодні в Україні економічна ситуація значно погіршилася. Робота над реформуванням адміністративно-політичного устрою та заходи з укріплення незалежності країни відволікли увагу Уряду від соціально-економічних проблем. Це безпосередньо відбилося на стані будівельної галузі та промисловості. Відсутність модернізації призвела до руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури [7].

За інформацією Держстату [9], усічні – серпні 2015 р. підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 29577,4 млн грн. У 2014 р. загальна сума цього показника склала 51108,7 млн грн. Враховуючи, що роботи в будівельному комплексі, в основному, мають сезонний характер, можна прогнозувати, що різниця в 21531,3 млн грн наврядчи суттєво зміниться за останній період [8].

Для визначення факторів впливу на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону проаналізуємо діяльність 11 будівельних компаній-лідерів за 2011–2015 рр., чий вид економічної діяльності належить до класу 45.21 «Загальнобудівельні роботи» (табл. 1).

Дані аналізу свідчать, що всі будівельні компанії Харківського регіону мають стабільний прибуток. Але, якщо враховувати зміну валютного курсу з 2013 р. у бік значного збільшення, то автор вважає, що прибутки компаній могли бути значно більше, якби менеджмент компаній більше уваги приділяв антикризовому фінансовому управлінню.

Фактори, які можуть зумовити фінансову кризу на підприємствах будівельного комплексу, поділяють на зовнішні (які не залежать від діяльності підприємств) та внутрішні (що безпосередньо залежать від підприємств) (табл. 2).

Розрізняють три види фінансової кризи:

- ✦ *стратегічна криза* – коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал і відсутні довгострокові фактори успіху;
- ✦ *криза прибутковості* – перманентні (постійні) збитки вихолощують власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу;
- ✦ *криза ліквідності* – підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності (табл. 3) [10].

Дохід від реалізації продукції будівельних підприємств Харківського регіону (тис. грн)

Підприємство	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
АТ «Трест «Житлобуд-1»	365254	393095	344943	410254	593095
АТ «Житлобуд-2»	152615	154033	144752	189615	340033
АТЗТ «Спецбудмонтаж»	158651	169849	149745	162651	220849
АТ «Спецбуд-3»	40458	41394	39222	51458	78394
Будівельний альянс «Моноліт»	22146	22381	21480	22146	48381
АТЗТ «Макрокап Девелопмент Україна»	27697	28497	25772	27697	52497
ТОВ «Констракшн груп інтернешнл»	34097	36811	37130	34097	56811
ВАТ «Строй-інвест»	21175	22028	19783	21175	47028
Будівельна компанія «Авантаж»	37045	37110	36292	37045	61110
Будівельна компанія «Флас»	31532	32845	34352	31532	72845
Будівельна компанія «Альянс-Девелопмент»	30481	31839	28848	30481	59839

Джерело: складено автором на основі [9].

Таблиця 2

Фактори фінансової кризи на підприємстві

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Спад кон'юнктури в економіці в цілому	Низька якість менеджменту
Зменшення купівельної спроможності населення	Дефіцити в організаційній структурі
Значний рівень інфляції	Низький рівень кваліфікації персоналу
Нестабільність господарського та податкового законодавства	Недоліки у виробничій сфері
Нестабільність фінансових ринків	Прорахунки в галузі постачання
Посилення конкуренції в галузі	Низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції
Криза окремої галузі	Прорахунки в інвестиційній сфері
Сезонні коливання	Брак інновацій та раціоналізаторства
Посилення монополізму на ринку	Дефіцит фінансування
Політична нестабільність у країні місцезнаходження підприємства або в країнах – постачальниках сировини (споживачів продукції)	Відсутність або незадовільна робота служб контролінгу (планування, аналіз, інформаційне забезпечення, контроль)
Конфлікти між засновниками (власниками)	

Таблиця 3

Фактори, що зумовлюють різні види кризи

Стратегічна криза	Криза прибутковості	Криза ліквідності
1	2	3
Неправильний вибір місця розташування підприємства	Несприятливе співвідношення цін та собівартості	Невраховані вимоги «золотого правила» фінансування
Неефективна політика збуту та асортиментна політика	Невиправдане завищення цін	Незадовільна структура капіталу
Недосконале планування та прогнозування	Ризиковані великі проекти	Відсутність або незначний рівень страхових (резервних) фондів
Помилкова політика диверсифікації	Зростання собівартості за стабільних цін	Незадовільна робота з дебіторами
Неефективний апарат управління	Зменшення обороту від реалізації продукції	Надання незабезпечених товарних кредитів
Відсутність виробничої програми	Збитковість окремих структурних підрозділів	Великий обсяг капіталовкладень із тривалим строком окупності
Зайві виробничі потужності	Придбання збиткових підприємств	Великі обсяги низько ліквідних оборотних активів

1	2	3
Відсутність або недієздатність системи контролінгу	Значні запаси готової продукції на складі	Зниження кредитоспроможності підприємства
Форс-мажорні обставини	Високі витрати на персонал	Високий рівень кредиторської заборгованості
	Високі процентні ставки	Форс-мажорні обставини
	Неефективна маркетингова політика	
	Форс-мажорні обставини	

Між розглянутими видами фінансової кризи існують причинно-наслідкові зв'язки: стратегічна криза спричинює кризу прибутковості, яка, своєю чергою, призводить до втрати підприємством ліквідності.

Виділяють три фази кризи:

- ✦ фаза кризи, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства (за умови переведення його на режим антикризового управління);
- ✦ фаза, яка загрожує подальшому існуванню підприємства і потребує негайного проведення фінансової санації;
- ✦ кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням підприємства і призводить до його ліквідації.

Ідентифікація фази фінансової кризи є необхідною передумовою правильної та своєчасної реакції на неї.

До факторів, які дозволяють визначити можливі негативні явища для підприємств будівельного комплексу регіону, можна віднести:

1. Падіння попиту на будівельну продукцію, яка може бути пов'язана зі зниженням купівельної спроможності населення регіону або збільшенням попиту, за наявності певних умов, на продукції конкурентів.

2. Зростання цін на сировину, матеріали та обладнання, підвищення вартості ліцензій на проведення будівельних робіт.

3. Згортання виробництва споріднених галузей або підвищення цін на їх продукцію.

4. Посилення конкурентної боротьби, «цінові війни».

5. Неприятливі зміни в політиці держави, законодавстві, ціноутворенні, підвищення податкових ставок і введення нових податків, несприятливі зміни валютного курсу гривні.

6. Нестабільність у відносинах з іноземними партнерами по бізнесу, інноваційно-технологічні прориви у конкурентів.

7. Погіршення або моральне старіння технічних і технологічних ресурсів будівельних компаній, відсутність програм енергозбереження.

8. Відсутність фінансування нових технологічних розробок, недостатнє використання інноваційних технологій.

9. Послаблення кадрового потенціалу будівельних компаній.

10. Недосконалість фінансової політики підприємств, яка заснована на систематичному залученні по-

зикових коштів, за рахунок чого відбувається падіння власних акцій компаній.

Головним завданням антикризового управління є прийняття найбільш ризикових управлінських рішень, які б дозволили досягнути мети з мінімальними додатковими витратами та негативними наслідками. Тобто, в умовах кризового стану найбільш важливо скоротити одні витрати та збільшити інші, які можуть зробити будівельну компанію прибутковою.

Основними перешкодами на шляху розвитку підприємств будівельного комплексу Харківського регіону є:

- ✦ відсутність зацікавленості фінансування з боку органів державної регіональної влади, фінансових установ, інвесторів;
- ✦ недосконалість нормативно-правової системи регулювання та стимулювання діяльності будівельних підприємств;
- ✦ дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень і впровадження інноваційних розробок у виробничу діяльність регіонального будівельного комплексу;
- ✦ недостатній рівень планування інноваційних процесів на підприємствах.

На основі господарської практики вітчизняних будівельних підприємств та аналізу діяльності будівельних кампаній Харківського регіону можна визначити фактори впливу на антикризове управління регіональним будівельним комплексом.

До *зовнішніх факторів впливу* на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону можна віднести:

- ✦ рівень доходу населення країни;
- ✦ рівень інфляції;
- ✦ рівень безробіття;
- ✦ стабільність та адекватність податкової системи;
- ✦ рівень якості життя населення.

Внутрішні фактори впливу складаються з:

- ✦ обсягу інвестицій у регіон;
- ✦ демографічної ситуації в регіоні;
- ✦ рівня доходів населення в регіоні;
- ✦ рівня зайнятості населення в регіоні;
- ✦ недосконалість ціноутворення на будівельну продукцію в регіоні;
- ✦ неефективної регіональної фінансової стратегії щодо розвитку будівництва в регіоні;

- ✦ впливу регіональних органів влади на розвиток будівельного комплексу.

Регіональна політика антикризового управління будівельним комплексом повинна пов'язуватися з плануванням і проблемами розвитку регіональної економічної системи.

Основні стратегічні напрями антикризового управління будівельним комплексом Харківського регіону можна звести до таких: комплексне використання мінерально-сировинних і паливних ресурсів; упровадження ресурсозберігаючої техніки і технології; широке використання в будівництві вторинної сировини; ефективно регулювання ресурсозбереження та фінансове забезпечення підтримання інновацій.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного аналізу діяльності 11 будівельних компаній за 2011–2015 рр., які є лідерами на будівельному ринку, визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на антикризове управління будівельним комплексом Харківського регіону. З'ясовано, що всі будівельні компанії Харківського регіону мають стабільний прибуток. Зроблено висновок про те, що прибутки компаній могли бути значно більшими, якби менеджмент компаній більше уваги приділяв антикризовому фінансовому управлінню. Визначено стратегічні напрями антикризового управління будівельним комплексом Харківського регіону, в основу яких покладено комплексне використання мінерально-сировинних і паливних ресурсів; ресурсозбереження та фінансове забезпечення впровадження інноваційних технологій у виробничий процес. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Азарченкова М. К.** Теоретичні та методичні основи антикризового управління в будівництві. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 6. С. 121–125.
2. **Гнилицька Л. В.** Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 305 с.
3. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект: колективна моногр. У 2-х томах/за ред. П. Й. Атамас. Дніпропетровськ: Герда, 2013. Т. 1. 358 с.
4. **Лігоненко Л. О.** Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія. Київ: Вид-во Київського нац. торг.-екон. ун-ту, 2007. 580 с.
5. **Слободян Н. Г.** Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. Економічний аналіз: зб. наук. пр. 2014. Том 18. № 2. С. 239–245.
6. **Біломістна І. І., Біломістний О. М., Крамська М. С.** Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*: зб. наук. пр. 2013. № 1. С. 90–96.
7. **Петрищенко Н. А.** Аналіз стану будівельної діяльності у регіонах України. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 4. С. 192–197.
8. Обсяг виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції за регіонами у 2014 році // Держкомстат України. 2015. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/bud/ovb_reg/ovb_reg_u/ovb_reg_1214_u.htm
9. Державний комітет статистики в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Сутність та принципи антикризового фінансового менеджменту. URL: <http://allfinance.org.ua/FNansovij%20Menedzhment/SutniiiSt%20Ta%20Printsipi%20Antikrizovogo%20FiiiNansovogo%20Menedzhmentu.htm>

REFERENCES

- Azarchenkova, M. K. "Teoretychni ta metodychni osnovy antykrizovoho upravlinnia v budivnytstvi" [Theoretical and methodical foundations of crisis management in construction]. *Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii*, no. 6 (2013): 121-125.
- Bilomistna, I. I., Bilomistnyi, O. M., and Kramska, M. S. "Antykrizove finansove upravlinnia pidpriemstvom v suchasnykh umovakh hospodariuvannia" [Anticrisis financial management of the enterprise in modern economic conditions]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky*, no. 1 (2013): 90-96.
- Derzhavnyi komitet statystyky v Ukraini. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Hnylytska, L. V. *Oblikovo-analytychne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Accounting and analytical support of economic security of the enterprise]. Kyiv: KNEU, 2012.
- Lihonenko, L. O. *Antykrizove upravlinnia pidpriemstvom: teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychni instrumentarii* [Anticrisis management of the enterprise: theoretical and methodological principles and practical tools]. Kyiv: Vyd-vo KNEU, 2007.
- "Obsiah vykonanykh budivelnykh robіt za vydamy budivelnoi produktsii za rehionamy u 2014 rotsi" [The volume of construction work performed by type of construction products by region in 2014]. Derzhkomstat Ukrainy. 2015. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/bud/ovb_reg/ovb_reg_u/ovb_reg_1214_u.htm
- Petryshchenko, N. A. "Analiz stanu budivelnoi diialnosti u rehionakh Ukrainy" [Analysis of the state of construction activity in the regions of Ukraine]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 4 (2015): 192-197.
- "Sutnist ta pryntsyipy antykrizovoho finansovoho menedzhmentu" [Essence and principles of anti-crisis financial management]. <http://allfinance.org.ua/FNansovij%20Menedzhment/SutniiiSt%20Ta%20Printsipi%20Antikrizovogo%20FiiiNansovogo%20Menedzhmentu.htm>
- Slobodian, N. H. "Analiz i prohozuvannia finansovoi stiikosti pidpriemstva v suchasnykh umovakh: metodolohiia i praktyka" [Analysis and forecasting of financial stability of the enterprise in modern conditions: methodology and practice]. *Ekonomichnyi analiz*. Vol. 18, no. 2 (2014): 239-245.
- Suchasnyi bukhhalterskyi oblik, analiz i audyt: haluzevyi aspekt* [Modern accounting, analysis and audit: industry aspect], vol. 1. Dnipropetrovsk: Herda, 2013.